

Madárgyűrűzési Központ **Budapest**

2005. március 21.

A Madárgyűrűzési Központ 2004. évi beszámolója

A KvVM-TVH és MME között 2004. november 12-én létrejött megállapodás alapján a Madárgyűrűzési Központ éves munkajelentést készít a KvVM és a felügyelő bizottság számára a tárgyévét követő év március 31. napjáig. Jelen beszámoló a 2004. év legfontosabb gyűrűzési eredményeit, eseményeit, a központi adatbázis állapotára vonatkozó információkat, valamint az éves adatszolgáltatási tevékenységet tartalmazza. Technikai okok miatt nem tartalmazza az adott évre vonatkozó belföldi és külföldi megkerülések összesítéseit, részletes megkerülési információkat. Mindezek – adatfeldolgozás és ellenőrzés után – szerkesztett formában jelennek majd meg az *Aquila* folyóiratban.

A Madárgyűrűzési Központ személyi állománya 2004-ben

2004. január 1-től a Madárgyűrűzési Központ felelős vezetője *Karcza Zsolt*.

2004. augusztus végéig a központ munkáját 2 fő polgári szolgálatos segítette, *Marosi Norbert* a központ adminisztrációs feladataiban – elsősorban adatrögzítésben – végzett kitűnő munkát. *Hős János* a *fűzike* gyűrű gyártásában segített. A polgári szolgálat 2004. év végi megszűnésével a központ nehéz helyzetbe került. Ezt a szolgáltatást évek óta igénybe vettük, a központban dolgozó polgári szolgálatosok több százezer adatot vittek gépre, valamint a *fűzike* gyűrű gyártása az utóbbi években szinte teljes egészében az ő munkájukra volt alapozva.

2004. októbertől *Marosi Norbert* kettő hónapon át önkéntesként dolgozott a központban, majd 2004. december 1-től a Munkaügyi Központ támogatásával a Madárgyűrűzési Központ főállású alkalmazottja lett, mint adatbázis adminisztrátor.

Legfontosabb eredmények és események 2004-ben

2004-ben elkészült a Madárgyűrűzési Központ 2002. évi gyűrűzési jelentése, amely az *Aquila* folyóiratban jelent meg (Vol. 111, p. 167-194.).

Az év folyamán elkészült az „*Actio Hungarica*” Madárvonulás-kutató Hálózat működési protokollja.

2004. május 4., 6. és augusztus 31-én három, a KvVM-TVH által szervezett madárgyűrűzési vizsga lebonyolításában segédkezett a központ.

2004. november 12-én létrejött a KvVM-TVH és az MME között a Madárgyűrűzési Központ státuszát, valamint működésének alapjait rendező megállapodás.

Az év végén számos gyűrűző véleményét kikérve megújítottuk a gyűrűfelhasználási útmutatót, és azt kiküldtük az éves körlevélben.

2004. őszén elkészült a Madárgyűrűzési Központ új működési, adatvédelmi, valamint a szakmai és etikai szabályzatának tervezete, amit az MME Gyűrűző és Vonuláskutató Szakosztályának vezetőségi ülésén (2004. november 19.) véglegesítettünk. Ezt 2005. február 7-én megküldtem a madárgyűrűzést felügyelő bizottság tagjainak.

2005. január közepére elkészült a Madárgyűrűzési Központ 2003. évi jelentésének a kézírata, amelyet átadtunk az *Aquila* szerkesztőjének.

Lebonyolításra került a madárgyűrűzést felügyelő bizottság 5. tagjának megválasztása. Ezen a madárgyűrűzéssel foglalkozó munkatársaink *Németh Ákost* választották az 5 jelölt közül.

Sajnos 2004. év folyamán elmaradt a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe tervezett III. madárgyűrűző találkozó. Ezt a „vándortalálkozót” a jövőben minden gyűrűző számára nyitott, budapesti helyszínű és

évente megrendezésre kerülő „CES–AH találkozóvá” szeretnénk alakítani. Ezen összefoglaljuk a CES és az AH programok legfontosabb eredményeit, bemutatkozunk más madárgyűrűzési projektek, valamint megvitatjuk a madárgyűrűzés aktuális problémáit és alakulásának időszerű irányait.

Gyűrűzők

2004-ben a Madárgyűrűzési Központ 14 új madárgyűrűzőt regisztrált, így az év végén összesen 222 aktív és 46 inaktív (*nincs kiadott gyűrű*) madárgyűrűzőt tartottunk nyilván. 2004-ben, életének 74. évében elhunyt *Tölgyes Lászlóné*, aki 1980 óta volt gyűrűző munkatársunk. 2005. év elején életének 74. évében elhunyt *Sztanik Ottó*, aki 1981 óta volt gyűrűző munkatársunk.

2004. évi madárgyűrűzési jelentések

2004. évtől csak az aktív státuszú (*2004-ben 222 fő*) gyűrűzőknek kötelező a madárgyűrűzési jelentés leadása. Ennek a leadási határideje a tárgyévet követő január 31-e. Így a postai átfutást (kb. egy hét) figyelembe véve, időben (2005. február 7-ig) 172 jelentés érkezett be (77,5%). Egy felszólító levelet kellett kiküldeni (február 28.), így március 11-re az összes jelentés beérkezett (két „AH” projekt adatküldése folyamatban van).

A 222 aktív státuszú gyűrűzőből egyénileg 165 fő jelölt madarat 2004-ben. Az év folyamán Magyarországon összesen **193 ezer** madarat jelöltek. Ebből az „AH” madárgyűrűző állomásokon, valamint a nagyobb projektekben 140 ezret (72,5%) gyűrűztek.

Elektronikus formában érkezett 155 ezer (80,3%) gyűrűzési adat (56 fő, „AH” madárgyűrűző állomások és egyéb táborok), míg hagyományos módon – papíron – 38 ezer (19,7%) (109 fő).

A pontos számokat az éves madárgyűrűzések teljes körű ellenőrzése után tudjuk meg. Ez az összes tárgy évi gyűrűzési adat adatbázisba kerülése után, de legkésőbb az Aquila folyóiratnak leadandó éves jelentés elkészítése előtt készül el.

A 8, 2004-ben megújított „AH” protokoll alapján működő madárgyűrűző állomás éves eredményei:

Barabási Madárvonulás-kutató és Gyűrűző tábor (E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület)	7171
Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Tábor (MME Aggteleki HCs.)	6333
Fenekpusztai Madárgyűrűző Állomás (MME Zalai HCs.)	9330
Szegedi Fehér-tavi Ornitológiai Tábor, Sándorfalva (MME Csongrádi HCs.)	10550
Kolon-tavi Madárvárta (Kiskunsági Madárvédelmi Egyesület)	31201
Ócsai Madárvárta (Ócsai Madárvárta Egyesület)	18832
Sumonyi Madárvonulás-kutató Állomás (MME Baranyai HCs., Baranya Természeti Értékeiért Alapítvány)	16129
Tömördi Madárvárta (Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület)	7154

A 2004-ben indult CES (Constant Effort Site – Állandó Ráfordítású Gyűrűzés) programra 18 személy, vagy csoport jelentkezett, ebből 15 helyen volt mintavételezés. Ezek a következők:

Actio Hungarica madárgyűrűzési állomásokon működtetett CES mintavételi pontok: Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Tábor, Fehér-tavi Ornitológiai Tábor – FOT, Fenékpusztai Madárgyűrűző Állomás, Ócsai Madárvárta, Tömördi Madárvárta.

Egyéni gyűrűzők által működtetett CES mintavételi pontok: Dombóvár-Tüske, Pilisszentlélek, Garbolc, Hajdúszoboszló, Komárom-Szőny (2 hely), Kóka, Mekszikópuszta, Pacsmagi halastavak és Váralja.

A Madárgyűrűzési Központ az egyéni gyűrűzők által működtetett CES mintavételi pontokra a 2005. évi idényben 2-2 db függönyhálót biztosított a KÖVICE pályázaton elnyert alapból. A 2004. évi (próbaév) CES eredmények részletes feldolgozása még nem történt meg.

2004-ben a felsorolt projekteken kívül az alábbi programok vagy projektszerű gyűrűzési akciók futottak:

Akció Riparia **3882**

Dinnyés, Elza major **14048**

Hopp Ferenc Természetismereti Tábor, Naszály-Ferencmajor (MME Komárom-Esztergom megyei Cs.)

Mekszikópuszta, partimadár gyűrűzés

fajvédelmi programokhoz és kutatási projektekhez tartozó jelölések (a teljesség igénye nélkül: fekete gólya, fehér gólya, kanalasgém, bütykös hattyú, rétisas, parlagi sas, szerecsensirály, dankasirály, fűrj, örvös légykapó, szécinege).

A madárgyűrűzési adatbázis állapota és a központi gyűrűleltár

A 2004. év madárgyűrűzési jelentéseinek kis hányadában a gyűrűleltár rovat nem volt kitöltve (10 fő, 4 projekt, ez utóbbiak pótlása folyamatban), így az itt közölt adatok egy része nem teljesen pontos, ezeket dőlt betűvel szedtem. *A gyűrűleltár a jelentés igen fontos része, ez a beérkezett jelentések kétszintű ellenőrzésének egyik alapfeltétele. Az adatbázis gyűrűzési része az idei évben „napra kész” lesz, így egy hiánytalan gyűrűfelhasználás, és precízen elkészített madárgyűrűzési jelentés esetén a központi („gépi”), valamint a gyűrűző által készített („kézi”) gyűrűleltárnak meg kell egyeznie. Ha ez nem így van, a hiba forrását meg kell keresni, és javítani kell (elvesztett sorozatok, nem jelentett gyűrűzések, pontatlan jelentés stb.).*

A madárgyűrűzési adatbázisba 2004-ben összesen 596 ezer új rekord került be. Ez részben a 2003. évi gyűrűzések, részben az 1992 előtti gyűrűzések utólagos rögzítésének eredménye. Az adatrögzítésben, a központban dolgozó polgári szolgálatos mellett fizetett külső adatrögzítők is részt vettek (2003-2004). Így az adatbázis – kb. 200 ezer, 1992 előtti gyűrűzési adat kivételével – szinte napra kész, a maradék adat rögzítése 2005. második negyedévében befejeződik. Ezután kerül sor az adatbázis gyűrűzési részének teljes körű ellenőrzésére. Ez két lépésben történik és terveink szerint 2005. év végére befejeződik. Első lépésben gyűrűzőnként egybe vetjük a kétféle gyűrűleltárt, és a hiányosságokat lelevelezzük az adott gyűrűzővel (ez a folyamat már 2005. január elejétől elkezdődött és ez idáig 144 gyűrűző leltárját egyeztetettük, közülük 92-é egybevág a „gépi” gyűrűleltárral). A második lépésben a gyűrűzők által készített éves gyűrűzési összesítéseket vetjük össze a gépi, éves összesítésekkel, és ahol ezek eltérnek egymástól, ott felkutatjuk a hiba (adatrögzítési, esetleg összeadási) okát, és javítjuk azokat. Ezt az adatellenőrzési módszert már 2002-től alkalmazzuk és visszamenőleg a 2000. évig elkészítettük. Visszamenőleg addig tudjuk így ellenőrizni az adatbázist, amíg fellelhetőek egyéni gyűrűzési összesítők. Ezekon kívül más logikai hibák feltárásával javítjuk folyamatosan az adatbázis rögzítési és egyéb hibáit (pl. egyes madárfajok befoghatósága hazánkban az adott időben, a fióka gyűrűzések ideje stb.). Mindezeket a jövőben folyamatosan, a tárgyévi madárgyűrűzési jelentések feldolgozásával egy időben végezzük. Terveink szerint az adatbázis gyűrűzési részének ellenőrzése 2005. év végéig befejeződik. A következő évben a külföldi és belföldi megkerülések teljes körű ellenőrzését tervezzük.

A madárgyűrűzési adatbázisban jelenleg összesen **3102 ezer** rekord van (hazai gyűrűzések és megkerülések, kiegészített és folyamatban lévő külföldi vonatkozású megkerülések).

1951-től napjainkig **3585 ezer** madárjelölő gyűrűt gyártottak le a Madárgyűrűzési Központ részére. Ezek megoszlása a madárgyűrűzési adatbankban a következőképpen alakul (2005. március 16.):

adatbázisban szerepel madárgyűrűzési adatként	2791 ezer
adatbázisban szerepel egyéb adatként („hiány”, „elveszett”, „selejt”, „gyűrűzési adat elveszett”, „archívumba került gyűrű”)	86 ezer
gyűrűzőknél van kiadva (2004. évi leltár és 2005. évi, eddigi kiadás alapján)	255 ezer
Madárgyűrűzési Központban van	168 ezer
ismert státusz összesen:	3300 ezer

„ismeretlen” státusz: - még nem rögzített, 1992 előtti gyűrűzési adatok (kb. 200 ezer) - be nem küldött 2004. évi gyűrűleltárban szereplő gyűrűk - ismeretlen sorsú gyűrűk	285 ezer
--	-----------------

2004-ben megszűnt Magyarországon a gyűrűgyártás. *Váradi Ferenc* halála után lánya, *Főzőné Váradi Zsuzsa* már csak a nagyobb méretű gyűrűket gyártotta, de ezt a tevékenységét 2004. elején befejezte. A polgári szolgálat megszűnésével a *fűzike* gyűrű gyártásának költségei már megközelítették volna a svéd beszállító árait. A *kis poszáta*, valamint a *nagy poszáta* gyűrűket 2002-től vásárolja a központ a svéd IÖ. MEKANISKA cégtől. A gyűrűk ára típustól függően fordítottan arányos a megrendelt mennyiséggel, így a rendeléseknél a szükséges mennyiségen túl ezt is figyelembe kell venni.

2004-ben még legyártásra került 83 ezer darab *fűzike*, valamint ezer db *gém* gyűrű. Ez utóbbi behajtását *Hajkuszt Péter* gyűrűző munkatársunknak köszönhetjük. Vásárlásra került (2004. március 11-i szállítással) 100 ezer db import *kis poszáta* gyűrű (A300001-A400000). Speciális igény szerint a központ vásárolt 500 db *ELSA* típusú gólya gyűrűt (HX001-HX500), valamint 200 db füles rétisas gyűrűt (BB00-BB99, BC00-BC99 és a hozzá tartozó színezett E001-E200).

2005-ben (január 18-i szállítással, *de kifizetése a mai napig nem történt meg!*) a következő tételek kerültek megvásárlásra:

fűzike (4E5001-9E9999) 54994 db
kis poszáta (A400001-A500000) 100000 db
nagy poszáta (AE20001-AE30000) 10000 db
gyurgyalag (XA04001-XA10000) 6000 db
rigó (TT17201-TT25000) 7800 db
sirály (alumínium) (390001-395000) 5000 db
sirály (acél) (383001-390000) 7000 db

gólya (*ELSA*) (HX501-HX999, HY001-HY500) 1000 db (Max-Planck-Institut: szállítás folyamatban)

Központi gyűrűleltár és gyűrűtípusonkénti, számított éves átlagfogyás az utóbbi három év gyűrűzései alapján:

gyűrűtípus	évi átlagfogyás (2002 – 2004)	központban (2005.03.16.)	kiadva (2004. évi leltár és 2005. évi, eddigi kiadás)
<i>füzike</i>	70000	69000	81795
<i>kis poszáta (+régi poszáta)</i>	80000	68100	83969
<i>nagy poszáta</i>	20000	5300	27625
<i>gyurgyalag</i>	7000	2250	15881
<i>rigó</i>	5000	6900	18064
<i>limicola</i>	100	0	450
<i>sirály (alumínium, acél)</i>	2500	11700	11670
<i>réce</i>	1500	2000	7566
<i>gém / sólyom*</i>	600	1200	4446
<i>kormorán</i>	250	190	1354
<i>gólya (+ELSA)</i>	400	785	1129
<i>sas (+HALALB)</i>	200	300	186
<i>hattyú</i>	200	0	937
összesen	187750	167725	255072

* A kétféle méretű gyűrűt (jelenleg az „5-ös” típus) a jövőben külön sorozatokra választjuk.

A kiadott és a központban lévő gyűrűk aránya összességében megfelelő, ez az éves átlag fogyást nézve reálisnak látszik, **de** három problémára hívom fel a figyelmet, amit a jövőben rendezni kell, és ez részben az adatfeldolgozást könnyíti, részben pénzt takaríthat meg a központ működésében:

1. A „kevesbé futó”, nagyobb méretű gyűrűkből aránytalanul sok van kiadva. 2004. őszén a Központ kifogyott a *gyurgyalag*, *rigó* és *sirály* típusú gyűrűkből, veszélyeztetve a projektek működését, ezért ezeket a típusokat is meg kellett rendelni a „gyorsabban fogyó” rendszeresen beszerzendő kisebb gyűrűk mellett. A most elkészült állapotfelmérésből viszont látszik, hogy a nagyobb méretű gyűrűkből a szükséges mennyiség többszöröse van kiadva. A jövőben szigorítani kell a gyűrűkiadást, valamint a „lassabban fogyó” gyűrűk egy részét vissza kell venni a központba, a racionálisabb és a projekteket előnyben részesítő osztás érdekében.
2. Az egyéni gyűrűzőknek kiadott gyűrűk eloszlása nem mindig arányos az adott személy éves madárgyűrűzési tevékenységével. Sok aktív státuszú gyűrűzőnél van kinn nagy mennyiségű jelölőgyűrű, holott 2004-ben, vagy már az utóbbi években sem végeztek egyéni madárgyűrűzési tevékenységet. A 2004. évi jelentések alapján a gyűrű kinn lévőség alakulása gyűrűzési aktivitás szerint („AH” táborok nélkül) a következőképpen alakult:

kategória (meggyűrűzött madár)	gyűrűzők száma	gyűrűzés 2004-ben (összes egyed)	2004. év végén megmaradt gyűrűk
0	57 (5 leltár hiányzik)	0	16233
1 – 500	132 (5 leltár hiányzik)	14508	82500
> 500	33	57273	47563

Ennek a legszélsőségesebb esete: 2004-ben 2 madár jelölése mellett, a gyűrűleltárban 1885 db jelölőgyűrű.

A gyűrűkiadás szigorítása mellett hasznos lenne annak a bevezetése, hogy ha két, olyan egymás utáni évben, amikor nem volt gyűrűzési aktivitása a gyűrűzőnek, az összes felvett gyűrűt maradéktalanul vissza kell juttatnia a központba.

3. Az előző kettő problémából következik, hogy néhány régebben legyártott gyűrűsorozat „megrekedt” egyes gyűrűzőknél. Így fordulhat elő, hogy 2004-ben pl. a svéd gyártású *kis poszáta* típus mellett még 14 sorozat hazai gyártású poszáta gyűrű sorozatot (7, 9, 1A, 1X, 1Y, A, K, N, P, R, V, X, Y, Z) is használtak a gyűrűzők.

Az 1995. előtt legyártott *fűzike* típusú gyűrűből (E, F, H, L, M) 5405 db, a régi *poszáta* típusból (7, 9, A, K, N, P, V, Y, Z) 5771 db van még kinn gyűrűzőknél. Az ezekből a sorozatokból megmaradt gyűrűket a 2005. évi körlevélben a madárgyűrűzési jelentéssel bekérjük, és egy-két olyan gyűrűzőnek adjuk ki, akik vállalják az egy éven belüli „kifuttatásukat”, illetve a rosszabb minőségű sorozatok a központ archívumába kerülnek.

Érdekességként megjegyzem, hogy a *rigó* típusú gyűrűből jelenleg 5 féle van forgalomban. Ebből kettő (a hazai „TT”, és ennek a svéd gyártmányú folytatása) méretben és betűjelben megegyezik. Az 1973-tól használt *2-es rigó* típusból 5648 db, az 1975-től használatos *6-os rigó* gyűrűből 318 db, az 1992-től használatos „1 milliós” *rigó* gyűrűből 5489 db van kinn gyűrűzőknél. Ezek „kifuttatása” már nem olyan egyszerű, így erre pár év múlva kell visszatérni.

Ez a három probléma összefügg, és a jövőben a gazdaságos és racionális gyűrűkiadás, valamint a szigorú elszámoltatás és visszavétel oldja majd meg valamennyit.

2005. év utolsó negyedében esedékessé válik az új jelölőgyűrűk megrendelése. A fogyás és a központi gyűrűleltár alapján előreláthatólag a következő tételek vásárlása szükséges:

fűzike (W00001-W99999) 99999 db
kis poszáta (A500001-A600000) 100000 db
nagy poszáta (AE30001-AE50000) 20000 db
gyurgyalag (XA10001-XA20000) 10000 db
varjú (VR00001-VR05000) 5000 db

A *varjú* típus egy újonnan bevezetendő gyűrűméret (8,50 mm belső átmérő és 9 mm magasság), ami a *sirály* és a *réce* típusok közé esik. Ezt azokra a madárfajokra használjuk majd, amelyekre eddig a hazai *réce* gyűrűt raktuk, megvágva. A többi gyűrűtípusból elegendő mennyiség áll rendelkezésünkre, vagy olyan egyéni gyűrűzőktől lehet kérni, akik az adott típusból viszonylag nagy mennyiséget tartanak, de ritkán használják azokat. Természetesen ezeken kívül előfordulhat az év folyamán speciális vagy rendkívüli gyűrűigény is. A parti madarak gyűrűzéséhez – amennyiben anyagi lehetőségeink megengedik – 2006-tól a szükséges típusokból kis mennyiségű acél gyűrűk beszerzése is szükséges.

A Madárgyűrűzési Központ tulajdonát képezi több ezer darab, 1951 előtt legyártott és megmaradt archív jelölőgyűrű is. Ezek jelenleg ki vannak adva, feldolgozás céljából. Ezen kívül a központban tárolunk néhány ezer, 1951 után legyártott, és az utóbbi években a forgalomból kivont archív gyűrűt. Mindezeket a Madárgyűrűzési Központ egy tételben átadja a MTM Madárgyűjteményének legkésőbb 2005. év végéig.

Adatszolgáltatás

A Madárgyűrűzési Központba 2004-ben összesen 22 db adatkérés érkezett, ebből az MME Gyűrűző és Vonuláskutató Szakosztály vezetősége egyet utasított el, a többi a Központ teljesítette. Ezek a következő madárfajok gyűrűzési és/vagy megkerülési adataira vonatkoztak: kárókatona, cigányréce, kék vércse, törpevízicsibe, erdei szalonka, széki lile, dankasirály, szerecsensirály, gyöngybagoly, macskabagoly, kuvik, erdei fülesbagoly, jégmadár, nagy örgébics, vörösbegy, nagy fülemüle, füstifecske, nádi tücsökmadár, rozsdás nádiposzáta, cserregő nádiposzáta, havasi pityer. Négy adatkérés kifejezetten egy-egy terület gyűrűzési és/vagy összes megkerülési adataira vonatkozott: Fehértó (Hanság), Rétszilas, Sas-hegy (Budapest), Balaton (csak a következő madárfajok: vetési lúd, tőkés réce, barátréce, kontyos réce, kerцерéce, szárcsa). Mindez összesen 169 ezer rekordot érintett.

Pénzügyek

A Madárgyűrűzési Központnak 2004-ben 2238 ezer Ft fő bevétele volt (K-36-03-00008T – KAC MME Komplex), ennek szakmai és pénzügyi elszámolása határidőre (2004. szeptember 30.) megtörtént.

A KvVM felől 2004-ben pénzügyi támogatás nem érkezett a központhoz, így jelen beszámoló nem tartalmaz külön erre vonatkozó pénzügyi összesítőt. A korábbi, KvVM H-36-03-00068 számú támogatási szerződésben (3 millió Ft) szereplő „Madárgyűrűzési Központ fenntartása, védett vonuló madárfajok kutatása” cél megvalósításáról a szakmai, valamint a pénzügyi beszámoló határidőre (2004. április 3.) elkészült.